

TYT FELSEFE · ÜNİTE 3 / 8 · VARLIK, BİLGİ VE BİLİM

Bilgi Felsefesi: TYT Hap Bilgi

Felsefenin TYT'de en çok sorulan ünitesi bu: 15 soru, 9'u 11-15. sorulardan, 6'sı Din Kültürü yerine çözölen ek felsefe sorularından (21-25). Dokuz kitapçıının hepsinde en az bir bilgi felsefesi sorusu var.

Notlar temel kavramları, doğru bilginin imkânını, bilginin kaynağını (akılcılar, deneyciler, Kant) ve hakikat görüşlerini veriyor; sonda ÖSYM'nin 15 sorusu tek tabloda.

Bu ünite

15 çıkmış soru (2018-2026)

bu bloktan yılda ~4 soru

14 ÖSYM tuzağı

1 ÖSYM bu ünitelerden ne sordu?

15 sorunun 7'si tek konudan geldi: Bilginin kaynağı.

Temel kavramlar ■■ 2 soru

2022/25 Apriori bilgi 2024/22 Gerçeklik ve doğruluk

Doğru bilgi mümkün mü? ■■■■ 4 soru

2018/12 Kesin sanılan bilgi yanlış çıkarsa 2019/21 Descartes: düşünüyorum, öyleyse varım

2025/12 Wittgenstein: kuşunun menteşeleri 2026/23 Descartes: duylardan şüphe

Bilginin kaynağı ■■■■■■ 7 soru

2019/12 Platon: mağara benzetmesi 2020/13 Descartes: balmumu örneği

2020/24 Doğuştan ilke var mı? 2021/13 Platon, Menon: köle ve geometri

2023/15 Hume: eksik mavi tonu 2024/15 Locke: birincil ve ikincil nitelikler

2025/15 Kant: zihnin kategorileri

Hakikat anlayışları ■■ 2 soru

2021/25 Nietzsche: hakikat ve yorum 2022/14 Hegel: tomurcuk, çiçek, meyve

Sorular ÖSYM'nin yayımladığı 2018-2026 TYT soru kitapçıklarından (Sosyal Bilimler testi). Soruların metni ÖSYM'nin telifinde olduğu için burada yok; notlarda **TYT 2025/4** gibi bir damgayla, sorulduğu yıl ve numarasıyla işaretli. Numarayla soruyu kitapçıkta bulabilirsiniz.

② Bilgi Felsefesinin Kavramları

Temel kavramlar

KAVRAM	ANLAMI
Süje (özne)	Bilen: insan, bilinç.
Obje (nesne)	Bilinen: bilginin yöneldiği şey.
Bilgi	Süje ile obje arasındaki ilişkinin ürünü.
Gerçeklik	Zihinden bağımsız olarak var olan; varlığın niteliği. TYT 2024/22
Doğruluk	Yargının gerçekliğe uygunluğu; yargının niteliği.
Apriori	Deneyden önce ve bağımsız, sadece akılla bilinen; inkârı çelişki doğurur. TYT 2022/25
Aposteriori	Deneyden sonra, gözlem ve deneyle bilinen.
Temellendirme	Bir bilginin doğruluğunu gerekçelerle gösterme.

İki kavram çifti

- Bahçede bir ağaç vardır: bu bir **gerçekliktir**, zihnimden bağımsızdır. "Bu bir elma ağacı" demem ise bir **yargıdır**. Yaklaşıp armut olduğunu görürsem gerçeklik değişmez, **yargımın doğruluğu** değişir. TYT 2024/22
- Apriori bilgi deneyden bağımsızdır, deneyle çürütülemez, inkârı **çelişki** doğurur: "Bütün üçgenlerin üç kenarı vardır.", " $5 + 7 = 12$." Ölçerek ya da gözleyerek öğrendiğimiz her şey ise **aposterioridir**: "Demir ısıtılınca genişir." TYT 2022/25

③ Doğru Bilgi Mümkün mü?

Dört cevap

MÜMKÜN DEĞİL

Sofistler

Protagoras: insan her şeyin ölçüsüdür; bilgi kişiden kişiye değişir

YARGIYI ASKIYA AL

Septikler

Pyrrhon: her görüşün karşıtı da savunulabilir, kesin yargı verme

YÖNTEMSSEL ŞÜPHE

Descartes

Her şeyden şüphe et; şüphe eden düşünür, düşünen vardır: kesin bilgi mümkün

TYT 2019/21

Wittgenstein

Kuşku kesinliği varsayar; bazı önermeler kuşkudan muaf kalmalı

TYT 2025/12

ÖSYM'nin imkân soruları

- Yüzyıllarca kesin sayılan Dünya merkezli astronomi yanlış çıktı; bugün kesin saydıklarımız da yarın yanlış çıkabilir mi? Bu kuşku, bilgi felsefesinin **"Doğru bilgi mümkün müdür?"** sorusudur. **TYT 2018/12**
- Descartes "Düşünüyorum, öyleyse varım." önermesiyle kuşkuculuğu aşmak ister: her şeyden, rüyada olup olmadığından bile kuşku duyabilir ama kuşku duyduğundan kuşku duyamaz. Cevap aradığı soru: **Kesin bilgi olanaklı mıdır?** **TYT 2019/21**
- Descartes işe önce **duyulardan gelen inançları** sarsarak başlar: uzaktan yuvarlak görünen kare kule, suda kırık görünen kürek gibi **duyu yanılmaları** bu amaca hizmet eder. Bir rüyanın uyanınca bıraktığı duygu ise duyuların yanıldığını göstermez. **TYT 2026/23**
- Wittgenstein: Her şeyden kuşkulanmaya kalkan biri hiç ilerleyemez, çünkü kuşku **kesinliği varsayar**. Bazı önermeler kapının döndüğü **menteşeler** gibi sabit kalmalı; her şeyi kapsayan bir kuşku kendi zeminini yok eder. **TYT 2025/12**

4) Bilginin Kaynağı**Akıl mı, deney mi?**

Rasyonalizm

Akıl

- Platon: bilgi ideaların anımsanması
- Descartes: açık ve seçik fikirler, doğuştan ilkeler
- Duyular yanıltır, kesinlik akıldadır
- Spinoza ve Leibniz de bu yolda

Empirizm

Deney

- Locke: zihin doğuştan boş bir levha
- Doğuştan ilke yoktur
- Bilgi duyum ve iç gözlemle gelir
- Hume: her fikir bir izlenimin kopyası

↳ Kant ikisini birleştirir (**kritisizm**): bilgi deneyle başlar ama hepsi deneyden çıkmaz; zihin deneyi kendi **kategorileriyle** düzenler. **TYT 2025/15**

ÖSYM'nin sorduğu örnekler

PLATON

Mağara

Mahkûmlar gölgeleri gerçek sanır: duylularla bildiğimiz yanılama olabilir

TYT 2019/12

PLATON, MENON

Anımsama

Ruh idealar dünyasında bildiğini bedende unuttu; bilmek hatırlamaktır

TYT 2021/13

DESCARTES

Balmumu

Ateşte tadı, kokusu, şekli değişir ama aynı mum kalır: onu duyu değil akıl bilir

TYT 2020/13

LOCKE

Boş levha

Doğuştan ilke olsaydı çocuklarda daha açık görünürdü; görünmüyor

TYT 2020/24

LOCKE

Nitelikler

Birincil (büyüklük, şekil) nesnede, ikincil (renk, koku) algılayanda

TYT 2024/15

HUME

Eksik ton

Hiç görülmemiş bir renk tonu zihinde kurulabilir: her fikir izlenimden mi?

TYT 2023/15

KANT

Kategoriler

Dünyayı zihnin evrensel kalıplarıyla kurarız

TYT 2025/15

Örneklerin söylediği

- Mağaradaki mahkûmlar ömür boyu duvardaki gölgeleri görür ve onları gerçek sanır. Platon'a göre **duyluların gösterdiği**, gerçeğin gölgesidir; gerçek olanı, ideaları akıl kavrar. **TYT 2019/12**
- Menon'da Sokrates okuma yazma bilmeyen bir köleye geometri problemi çözdürür. Platon'a göre köle bunu deneyimden öğrenmedi: ruh idealar dünyasında bildiğini **anımsadı**. Öğrenmek, ruhun önceden bildiğini hatırlamasıdır. **TYT 2021/13**
- Descartes'in balmumu ateşe yaklaşıncı duylulara gelen her özelliği değişir ama hâlâ aynı mumdur. Mumu tanıyan **duylular** değil **akıldır**: eleştirilen bilgi kaynağı duydur. **TYT 2020/13**
- Locke: Doğuştan ilkeler olsaydı âdetlerden ve deneyimden daha az etkilenmiş çocuklarda daha belirgin olurdu; olmadığına göre doğuştan **ne mantık ne ahlak ilkesi** vardır. Zihin boş bir levhadır. **TYT 2020/24**
- Locke'a göre insan maddi varlıkların **tözünü** değil, sadece birincil ve ikincil **niteliklerini** bilir: maddenin özü bize kapalıdır, bildiğimiz onun nitelikleridir. **TYT 2024/15**

- Hume'un kendi örneği: mavinin bir tonunu hiç görmemiş biri, öbür tonları sıraladığında o tonun yerindeki boşluğu fark eder ve tonu **duyularından almadan** zihninde kurabilir. Bu, bilginin tamamını **duyu izlenimlerine** bağlayan deneyciliğe karşı bir örnektir.

TYT 2023/15

- Kant'a göre dünyayı herkes kendine göre algılamaz: algıyı düzenleyen kalıplar **bütün insanlarda aynıdır**, evrensel ve zorunludur. Ama bunlar insan zihninin kalıplarıdır: bilgi kişiden kişiye değişmez, bütün insanlar için **ortak bir öznellik** taşır. TYT 2025/15

Öbür kaynak görüşleri

GÖRÜŞ	BİLGİNİN KAYNAĞI
Kritisizm (Kant)	Akıl ve deney birlikte; zihnin kategorileri deneyi düzenler.
Pozitivizm (Comte)	Gözlenen olgular; olguların ötesindeki metafizik bilgi sayılmaz.
Sezgicilik (Bergson, Gazali)	Doğrudan kavrayış; akıl ve duyunun ulaşamadığına sezgi ulaşır.
Fenomenoloji (Husserl)	Bilince görünen şeyin kendisi; ön yargıları paranteze alıp öze yönelmek.
Pragmatizm (James, Dewey)	İşe yarayan, sonuç veren bilgi doğrudur.
Analitik felsefe	Dilin mantıksal çözümlemesi; anlamsız önermeleri ayıklamak.

5) Hakikat Nedir?

Hegel ve Nietzsche

Bütün

Hegel

- Hakikat bütündür
- Tomurcuk, çiçek, meyve birbirinin yerini alır ama hepsi gerekli
- Bir şeyin hakikati tek bir anından çıkmaz
- Gelişme diyalektik bir süreçtir

Bakış açısı

Nietzsche

- Hakikat keşfedilmez, icat edilir
- Her bilgi bir yorumdur
- Yorum öznenin konumuna bağlıdır
- Herkes için aynı kalan hakikat yok

→ Hegel'e göre bir şeyi **tek bir evresine** bakarak anlayamayız; hakikat bütün gelişimde ortaya çıkar. Nietzsche'ye göre hakikat bakan gözün yerine göre değişir; herkes için aynı kalan **mutlak bir hakikat** yoktur. TYT 2021/25 · 2022/14

Doğruluğun ölçütleri

- **Uygunluk**: yargı gerçeğe uyuyorsa doğrudur (Aristoteles).
- **Tutarlılık**: yargı öbür doğru yargılarla çelişmiyorsa doğrudur (matematik ve mantık).
- **Pragmatik ölçüt**: işe yarayan, sonuç veren yargı doğrudur (James).
- **Apaçıklık**: kuşku götürmeyecek kadar açık ve seçik olan doğrudur (Descartes).

6 ÖSYM'nin Kalıbı

Bilgi felsefesi sorusunu çözmek

- 1 Önce soruyu adlandır: bilginin imkânı mı (kuşku, kesinlik), kaynağı mı (akıl, deney), hakikat mı?
- 2 Filozofu kampına yerleştir: Platon ve Descartes akılcı, Locke ve Hume deneyci, Kant ikisinin sentezi.
- 3 "Eleştiri olabilir" sorusunda parçanın sürüttüğü tezi bul: eksik ton örneği deneyciliğe, balmumu duyulara yöneltilmiş.
- 4 Kavram çiftlerini karıştırma: gerçeklik varlığın, doğruluk yargının niteliği; apriori akıldan, aposteriori deneyden.

ÖSYM'nin 15 sorusu

SORU	KİLİT NOKTA
Dünya merkezli astronomi	Doğru bilgi mümkün müdür? TYT 2018/12
Mağara	Duyuların gösterdiği gerçeğin gölgesidir. TYT 2019/12
Düşünüyorum, öyleyse varım	Kesin bilgi olanaklı mıdır? TYT 2019/21
Balmumu	Eleştirilen kaynak: duyu. TYT 2020/13
Çocuklar ve doğuştan ilke	Doğuştan ilke yoktur: Locke. TYT 2020/24
Menon ve köle	Bilmek anımsamaktır. TYT 2021/13
Hakikat icat edilir	Hakikat bakış açısına bağlıdır. TYT 2021/25
Tomurcuk, çiçek, meyve	Hakikat bütündedir, tek evrede değil. TYT 2022/14
Apriori bilgi	Ölçümle öğrenilen bilgi aposterioridir. TYT 2022/25
Eksik mavi tonu	Bütün bilgi izlenimden gelmez: deneyciliğe eleştiri. TYT 2023/15
Birincil ve ikincil nitelik	Töz bilinemez, nitelikler bilinir. TYT 2024/15

Ağaç ve yanılan yargı

Gerçeklik ve doğruluk. TYT 2024/22

Kuşkunun menteşeleri

Kuşku kesinliğe dayanır; sınırsız kuşku işlemez.

TYT 2025/12

Kant ve kategoriler

Bilgi bütün insanlarda ortak zihin kalıplarına bağlı.

TYT 2025/15

Duyulardan şüphe

Uyanınca kalan duygu duyu yanılması değildir.

TYT 2026/23

7 ÖSYM tuzakları: tek sayfada

ÖSYM'nin bu ünitadaki sorularda kurduğu tuzaklar. Sınavdan önceki son tekrar için bu liste yeter.

- 1 Sorudaki kuşku bilginin sınırını ya da değerini değil, kesin kabul edilen bilginin doğruluğunu sorgular. TYT 2018/12
- 2 Mağara benzetmesinde kurtuluş duyulardan değil, akılla ideaların bilgisine yönelmekten gelir. TYT 2019/12
- 3 Descartes'ın "Düşünüyorum, öyleyse varım." önermesi kuşkuculuğu desteklemek için değil, onu aşmak içindir. TYT 2019/21
- 4 Balmumu örneğinde Descartes akli değil duyuları eleştirir; değişime rağmen mumu akıl tanır. TYT 2020/13
- 5 Locke'a göre doğuştan ilke yoktur; doğuştan fikirleri savunan Descartes ve Platon'dur. TYT 2020/24
- 6 Menon'daki köle geometriyi deneyimden öğrenmez; ruhun önceden bildiğini anımsar. TYT 2021/13
- 7 Nietzsche'ye göre hakikat öznenin keşfettiği değil, icat ettiği bir yorumdur; herkes için aynı kalan hakikat yoktur. TYT 2021/25
- 8 Hegel'e göre hakikat gelişimin ilk aşamasında ya da tek bir anında değil, bütünde ortaya çıkar. TYT 2022/14
- 9 Ölçümle bulunan bir bilgi ne kadar kesin görünse de deneye dayandığı için aposterioridir. TYT 2022/25

- 10 Hume'un eksik ton örneği deneyciliği destekleyen değil, "her fikir bir izlenimden gelir" ilkesine karşı bir örnektir. **TYT 2023/15**
- 11 Locke'a göre ikincil nitelikler (renk, koku) nesnenin kendisinde değil, algılayanda oluşur; tözün kendisi bize kapalıdır. **TYT 2024/15**
- 12 Gerçeklik varlığın, doğruluk yargının niteliğidir; yanlış yargı gerçekliği değiştirmez. **TYT 2024/22**
- 13 Wittgenstein'a göre kesinliğin temeli kuşku değildir; kuşku kesinliği varsayar. **TYT 2025/12**
- 14 Kant'ın öznelliği bireylere göre görecelik değildir; kategoriler bütün insanlarda aynı, evrensel ve zorunludur. **TYT 2025/15**

8 Kendini dene: doğru mu, yanlış mı?

Önce D ya da Y'yi işaretle; cevaplar sayfanın sonunda.

1. Doğruluk, yargının gerçekliğe uygunluğudur.	☐ D ☐ Y
2. Gerçeklik yargının, doğruluk varlığın niteliğidir.	☐ D ☐ Y
3. Apriori bilgi deneyden bağımsızdır.	☐ D ☐ Y
4. "Demir ısıtılınca genleşir." apriori bir önermedir.	☐ D ☐ Y
5. Locke'a göre zihin doğuştan boş bir levhadır.	☐ D ☐ Y
6. Platon'a göre bilmek anımsamaktır.	☐ D ☐ Y
7. Descartes'in balmumu örneği duyuların güvenilirliğini savunur.	☐ D ☐ Y
8. Kant'a göre bilginin tamamı deneyden çıkar.	☐ D ☐ Y
9. Hume'a göre her fikir bir izlenimin kopyasıdır.	☐ D ☐ Y
10. Protagoras'a göre insan her şeyin ölçüsüdür.	☐ D ☐ Y
11. Nietzsche'ye göre mutlak, değişmez bir hakikat vardır.	☐ D ☐ Y
12. Septikler kesin yargı vermekten kaçınır.	☐ D ☐ Y

Cevaplar

1. **D** Uygunluk ölçütü.
2. **Y** Ters: gerçeklik varlığın, doğruluk yargının niteliğidir.
3. **D** Sadece akılla bilinir; inkârı gelişki doğurur.
4. **Y** Deneyle öğrenilir: aposteriori.
5. **D** Bilgi deneyle yazılır.
6. **D** Ruh idealar dünyasında bildiğini hatırlar.
7. **Y** Duyuları eleştirir; mumu akıl kavrar.
8. **Y** Deneyle başlar ama zihnin kategorileri onu düzenler.
9. **D** Eksik ton örneği bu ilkenin istisnası.
10. **D** Bilgi kişiden kişiye değişir: görecelik.
11. **Y** Hakikat yorumdur, bakış açısına bağlıdır.
12. **D** Yargıyı askıya alırlar.

Kaynak: Test yapısı: ÖSYM 2026-YKS Kılavuzu, Tablo 1A. Sorular ve cevaplar: ÖSYM'nin yayımladığı 2018-2026 TYT soru kitapçıkları (Sosyal Bilimler testi).